

آثار و تحلیل قابلیت توقیف ضمانت نامه های بانکی

تالیف
حمیدرضا جعفری

انتشارات قانون یار

۱۳۹۸

سرشناسه	: جعفری، حمیدرضا، ۱۳۶۶ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: آثار و تحلیل قابلیت توقیف ضمانت‌نامه‌های بانکی/حمیدرضا جعفری.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۵۷-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: ضمانت‌نامه بانکی
موضوع	: Bank guarantee*
موضوع	: بانک و بانکداری -- ایران -- جنبه‌های حقوقی
موضوع	: Banks and banking -- Iran -- Legal aspects
موضوع	: توقیف دادرسی (آیین دادرسی مدنی) -- ایران
موضوع	: Stay of proceedings (Civil procedure) -- Iran
رده بندی کنگره	: HG۱۶۰۷
رده بندی دیویی	: ۳۳۲/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۹۸۰۴۶

انتشارات قانون یار

آثار و تحلیل قابلیت توقیف ضمانت‌نامه‌های بانکی

تألیف: حمیدرضا جعفری

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۵۷-۳

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۹۵۲۶-۶۶۹۷۹۵۱۹ مرکز پخش قانون یار

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۹	فصل اول
۹	کلیات
۱۷	فصل دوم
۱۷	مبنای قابلیت توقیف یا عدم توقیف ضمانت‌نامه‌ها
۶۵	فصل سوم
۶۵	شیوه‌ها و فرایندهای توقیف ضمانت‌نامه در دادگاه‌ها و آثار آن
۹۹	نتیجه‌گیری
۱۰۷	پیشنهادها
۱۰۹	فهرست منابع

پیشگفتار

به تبع توسعه و گسترش تجارت در عرصه های مختلف بین المللی، ضمانت نامه های بانکی با هدف تضمین اجرای تعهدات مورد توجه قرار گرفته اند. در این خصوص ممکن است دعاوی مختلفی از جمله منع پرداخت وجه ضمانت نامه توسط ضمانت خواه و یا طرفین قرارداد مطرح شود که یکی از رایج ترین خواسته ها در این دعاوی، صدور دستور موقت مبنی بر منع پرداخت ضمانت نامه قبل از مطالبه و پرداخت آن است. در خصوص امکان صدور یا عدم صدور دستور موقت مبنی بر عدم پرداخت ضمانت نامه های بانکی در حقوق ایران اختلاف نظرهایی وجود دارد که با توجه به این اختلاف نظرها، این مسأله قابل طرح این است که؛ آیا صدور دستور موقت مبنی بر ضبط ضمانت نامه بانکی با اصل استقلال ضمانت نامه ها و وصف تجریدی حاکم بر آنها، مطابقت دارد؟

فصل اول

کلیات

۱-۱: بیان مسأله

امروزه در عرصه‌های مختلف تجاری، بانکی و بین‌المللی و ... ضمانت‌نامه‌های بانکی جهت تضمین و شروع اقدامات لازم در راستای عمل به تعهدات مندرج در قراردادها صادر و در صورت تخلف از چارچوب تعهدات قراردادی ذینفع ضمانت‌نامه بدون مراجعه به مراجع قضائی می‌تواند از محل تضمین ارائه شده (ضمانت‌نامه بانکی) اقدام به ضبط و جبران خسارت به نفع خود نماید. در همین راستا بعضاً دعاوی مختلفی از جمله منع پرداخت وجه ضمانت‌نامه توسط ضمانت خواه و یا طرفین قرارداد مطرح می‌گردد و متداول‌ترین خواسته‌ها در دعاوی ضمانت‌نامه خواسته صدور دستور موقت مبنی بر منع پرداخت ضمانت‌نامه قبل از مطالبه و پرداخت آن است که موضوع دعوی ضمانت‌خواه برای دستور منع پرداخت ضمانت‌نامه است، چون به تعهدات خود به درستی عمل ننموده و از قرارداد تخلفی نکرده بنابراین در برابر ذینفع اشتغال ذمه ندارد و ذینفع حق وصول ضمانت‌نامه را ندارد.

در صورت اثبات این ادعا در فرض صحت، می‌بایست در محاکم قضائی با طرح دعوی علیه مضمون‌له اقدام و در صورت اثبات ادعای خود با صدور رای قطعی له خود نسبت به وصول طلب اقدام نماید و در صورت پذیرش و صدور دستور موقت مبنی بر منع پرداخت ضمانتنامه به ذینفع به این معنی است که به یکی از طرفین قرارداد اجازه داده شود، ولو به طور موقتی اجرای تعهد روشن و درستی که با آگاهی کامل پذیرفته است متوقف نماید.

به عبارتی دیگر، ضمانت‌نامه بانکی تعهد پرداخت مبلغ معینی وجه نقد بدون قید و شرط است که در رابطه با یک قرارداد پایه و به عنوان تضمین اجرای آن داده می‌شود و ماهیت حقوقی ضمانت‌نامه‌های مزبور با توجه به هدف و فلسفه ایجاد آنها مستقل و منجز می‌باشد. به عبارت دیگر ایرادات و اختلافات مربوط به قرارداد پایه فی مابین متعاقدین مانع تعهد ضامن به پرداخت مبلغ ضمانت‌نامه نمی‌باشد.

با توجه به اصل استقلال ضمانت‌نامه بانکی از قرارداد پایه (وصف تجریدی) پس از تقاضای ذی نفع بانک ملزم به پرداخت مبلغ ضمانت‌نامه در وجه ذی نفع می‌باشد و صدور دستور موقت از طرف دادگاه در حقوق کشورهای مختلف از جمله فرانسه به دلیل تعارض آن با وصف تجریدی بودن ضمانت‌نامه امکان‌پذیر نیست و مدعی فقط می‌تواند با تقدیم دادخواست به دادگاه طرح دعوی نماید.

بالحاظ آن که در حقوق کنونی انواع مختلف ضمانت‌نامه‌ها به عنوان یکی از ابزارهای مهم تجارت بین‌الملل و یکی از انواع اعتبارنامه‌های تجاری کاربرد فراوان به ویژه در حوزه قراردادهای علی‌الخصوص قراردادهای پیمانکاری دارند، حکومت وصف تجریدی و آثار ناشی از

آن به ویژه عدم امکان صدور دستور موقت مبنی بر عدم پرداخت تأثیر هنگفتی در امنیت روابط حقوقی دارد.

با وجود این، در خصوص امکان صدور یا عدم صدور دستور موقت مبنی بر عدم پرداخت ضمانت‌نامه‌های بانکی در حقوق ایران هم در رویه عملی دادگاه‌ها و هم از لحاظ دکترین اختلاف نظرهای عمیقی وجود دارد. با توجه به مطالب بیان شده، مسأله قابل طرح این است که؛ آیا صدور دستور موقت مبنی بر ضبط ضمانت‌نامه بانکی با اصل استقلال ضمانت‌نامه‌ها و وصف تجریدی حاکم بر آنها، مطابقت دارد؟

۱-۲: اهمیت و ضرورت تحقیق

در خصوص ضرورت انجام این تحقیق نیز می‌توان گفت؛ به تبع صدور ضمانت‌نامه بانکی جهت تضمین و شروع اقدامات لازم در راستای عمل به تعهدات مندرج در قراردادها در عرصه‌های مختلف تجاری، بانکی و بین‌المللی و در صورت تخلف از اجرای تعهدات قراردادی، بعضاً دعاوی مختلفی از جمله منع پرداخت وجه ضمانت‌نامه توسط ضمانت خواه و یا طرفین قرارداد و خواسته صدور دستور موقت مبنی بر منع پرداخت ضمانت‌نامه قبل از مطالبه و پرداخت آن مطرح می‌شود که این موارد اهمیت و ضرورت بررسی و تحلیل قابلیت توقیف ضمانت‌نامه‌های بانکی و نیز تبیین آثار آن در حقوق ایران را توجیه می‌کند.

۱-۳: اهداف تحقیق

الف) هدف اصلی:

- بررسی انطباق یا عدم انطباق صدور دستور موقت عدم پرداخت ضمانت‌نامه بانکی با اصل استقلال ضمانت‌نامه‌ها.

(ب) اهداف فرعی:

- ۱- بررسی جایگاه صدور دستور موقت عدم پرداخت ضمانت‌نامه بانکی در قواعد بین‌المللی از جمله قواعد متحد الشکل ضمانت‌نامه‌های عندالمطالبه اتاق بازرگانی بین‌المللی.
- ۲- بررسی رویه عملی دادگاه‌های ایران در خصوص صدور دستور موقت عدم پرداخت ضمانت‌نامه بانکی.

۴-۱: روش تحقیق

بر اساس نحوه اجرا، روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات نیز به روش کتابخانه‌ای و با ابزار فیش‌برداری و کارت مشاهده می‌باشد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز به روش کیفی می‌باشد. از آنجا که داده‌ها در این تحقیق کمی نیست و جنبه آماری ندارند، عقل، منطق، تفکر و استدلال، معیار قرار می‌گیرد و مبنای تجزیه و تحلیل داده‌ها، کیفی است. در این تحقیق کیفی از طریق استدلال استنتاجی، داده‌های گردآوری شده، مورد ارزیابی، تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۵-۱: سوالات تحقیق

(الف) سوال اصلی:

- آیا صدور دستور موقت مبنی بر ضبط ضمانت‌نامه بانکی با اصل استقلال ضمانت‌نامه‌ها و وصف تجربیدی حاکم بر آنها مطابقت دارد؟

(ب) سوالات فرعی:

۱- اصل استقلال ضمانت‌نامه بانکی چه آثاری در پی دارد؟

۳- پذیرش توقیف ضمانت‌نامه بانکی چه آثاری خواهد داشت؟

۲- شیوه‌های منع پرداخت وجه ضمانت‌نامه بانکی توسط مراجع قضایی چگونه است؟

۱-۶: فرضیه‌های تحقیق

الف) فرضیه اصلی:

- صدور دستور موقت مبنی بر عدم پرداخت ضمانت‌نامه‌های بانکی با اصل استقلال آنها از قرارداد پایه و عدم امکان استناد ایرادات قرارداد پایه در برابر ذینفع آن، در تعارض است.

ب) فرضیه‌های فرعی:

۱- از جمله آثار اصل استقلال ضمانت‌نامه بانکی، وصف تجریدی ضمانت‌نامه، عدم قابلیت استناد و توجه به ایرادات و استقلال ضمانت‌نامه از قرارداد پایه است.

۲- توقیف ضمانت‌نامه بانکی توسط دادگاه و توقیف آن در دعاوی کیفری از جمله شیوه‌های منع پرداخت وجه ضمانت‌نامه توسط مراجع قضایی است.

۳- با پذیرش توقیف ضمانت‌نامه بانکی، رجوع به ضمانت خواه پس از پرداخت ضمانت‌نامه و رجوع به ذینفع پس از پرداخت ضمانت‌نامه امکان‌پذیر است.

۱-۷: سوابق و جنبه نوآوری تحقیق

در مورد سوابق و پیشینه تحقیق می‌توان اذعان نمود؛ علی‌رغم اختلافات عملی و تئوری در زمینه صدور دستور موقت مبنی بر ضبط ضمانت‌نامه‌های بانکی، تاکنون تحقیق مستقلی در این حوزه در حقوق ایران صورت نگرفته است و ضعف منابع و تحقیق در کشور ما در زمینه مزبور

وجود دارد. برخی از منابعی که با این حوزه مرتبط بوده لکن به طور خاص به موضوع این کتاب پرداخته‌اند؛ به شرح زیر است:

- محمدرضا مسگرعبدل‌آبادی، بررسی ضمانت تجاری در حقوق تجارت ایران، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران، دانشکده علوم انسانی، ۱۳۹۱؛ که در این پایان‌نامه این مطالب به عنوان نتیجه منعکس شده است؛ گردش اعتبارات در عملیات تجاری نقش مهمی دارد. گردش کار و سرعت جریان آن بسته به اعتبارات متکی به اسناد تجاری و غیر آن بوده که مستوجب وجود تضمین در پرداخت به موقع دیون است. تضمینات در امور تجاری ندرتاً می‌تواند عینی باشد؛ زیرا کثرت موارد معاملات امکان توثیق اموال منقول و غیرمنقول را نمی‌دهد. در این رساله انواع ضمانت تجاری در حقوق تجارت ایران مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

- اردشیر باکرم‌مریان، عقد ضمانت در قوانین مدنی و تجارت و آثار آن در عقود بانکی، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده علوم انسانی، ۱۳۹۰؛ در این پایان‌نامه به این مطلب پرداخته شده که؛ عقد ضمانت در قانون مدنی، یکی از عقود است که با پیشرفت جوامع و گسترش مبادلات و معاملات تجاری کم‌رنگ شده، چرا که در وضع این قانون از نظریه نقل ذمه به ذمه پیروی شده است و با انعقاد به عقد ضمانت، مدیون بری شده و دین بر ذمه ضامن استقرار می‌یابد ولی در قانون تجارت عقد ضمانت بدین منوال نبوده است.

۸-۱: ساختار علمی موضوع

این کتاب در سه فصل تالیف می‌گردد:

در فصل اول به کلیات می‌پردازیم. در فصل دوم با عنوان «مبنای قابلیت توقیف یا عدم توقیف ضمانت‌نامه‌ها» طی مباحثی مجزا؛ تمیز ماهیت حقوقی ضمانتنامه بانکی از عقد ضمان و اثر آن در اوصاف ضمانتنامه، اصول و اوصاف حاکم بر ضمانتنامه بانکی و ارتباط آن با قابلیت صدور دستور موقت، نظریه سوء استفاده از حق و تأثیر آن بر قابلیت صدور دستور موقت بررسی و تبیین خواهد شد. در فصل سوم با عنوان «شیوه‌ها و فرایندهای توقیف ضمانت‌نامه در دادگاه‌ها و آثار آن»؛ ابتدا شیوه‌های منع پرداخت وجه ضمانت‌نامه توسط مراجع قضایی و آثار ناشی از پذیرش توقیف ضمانت‌نامه مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

فصل دوم

مبنای قابلیت توقیف یا عدم توقیف ضمانت نامه‌ها

بعد مسافت و لزوم تسریع در تجارت بین‌المللی، امکان تماس مستقیم و بی‌واسطه فروشنده و خریدار را به دست نمی‌دهد. علاوه بر این، در صورت پیمان‌شکنی هریک از طرفین قرارداد، طرف متضرر نسبت به مسائل حقوقی کشور متبوع طرف پیمان‌شکن بیگانه است و اساساً هم هزینه سنگین ارزی اقدامات قضایی در کشورهای خارجی موجب می‌گردد تا وی تمایل چندانی به استیفای حقوق خود از این طریق نداشته باشد و به همین ترتیب است در سایر قراردادهای بین‌المللی. وجود ضمانت نامه‌های بانکی در اینگونه قراردادها از جمله ضمانت‌های مورد پیش‌بینی است که در این فصل قابلیت توقیف اینگونه ضمانت نامه‌ها در گفتارهایی مجزا شامل؛ اصل استقلال ضمانت‌نامه و آثار اصل استقلال ضمانت‌نامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۲: تمیز ماهیت حقوقی ضمانت‌نامه بانکی از عقد ضمان و اثر آن در اوصاف

ضمانت‌نامه

به منظور شناخت دقیق ضمانت‌نامه بانکی، تعیین ماهیت حقوقی آن لازم است و جهت تبیین و تعیین ماهیت حقوقی آن، به طور خاص با عقد ضمان مقایسه می‌گردد با این تفاسیر، در این گفتار ابتدا ماهیت عقد ضمان که در قانون مدنی پیش‌بینی شده با ماهیت ضمانت‌نامه بانکی مورد مقایسه قرار می‌گیرد، سپس وجوه افتراق آنها بیان خواهد شد.

۲-۱-۱: تبیین ماهیت ضمانت‌نامه بانکی و عقد ضمان

ضمانت‌نامه در لغت به معنای سندی که به موجب آن شخصی شخص دیگری را ضمانت می‌کند.^۱ ضمانت‌نامه در تعریف فوق به معنای متعهد شدن، تاوان داری، ضامن شدن، کفیل شدن، بر عهده گرفتن، ضمان و مانند این‌هاست. ضمان در لغت به معنای پذیرفتن، ملتزم شدن، بر عهده گرفتن و ام دیگری اشمال کفالت و خلال و مانند این‌هاست.^۲

ضمانت‌نامه در اصطلاح حقوقی و فقهی؛ به معنی ضمان به کار رفته و رایج شده و شاید بهتر باشد با واژه ضمان بانکی جایگزین گردد. فقها آن را به معنای ملتزم شدن به پرداخت دین ثابت در ذمه یا احضار نفس دیگری می‌دانند و سبب آن را عقد و یا امور دیگری از قبیل غضب و اتلاف و سبب می‌دانند.

ضمانت‌نامه بانکی بین‌المللی را بایستی یک پدیده جدید به حساب آورد که زائیده عرف و رویه بانکی و نیازهای تجاری و اقتصادی است. در خصوص ماهیت این «پدیده جدید»، هنوز اتفاق نظر چندانی در میان نویسندگان حقوق تجارت بین‌الملل و رویه قضایی مربوط به آن، فراهم نیامده است. از جمله، دکترین بین‌المللی هنوز در مورد ماهیت عقدی یا ایقاعی بودن

۱ - معین، محمد، لغت‌نامه معین، نشر امیر کبیر، تهران، ۱۳۶۸، ذیل واژه «ضمانت‌نامه».

۲ - معین، محمد، همان و دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، نشر سپهر، تهران، ۱۳۸۴ و جوهری، اسماعیل بن حماد، صحاح اللغة، دارالعلم، بیروت، ۱۴۰۱، ذیل واژه «ضمان».

پدیده مذکور به نقطه مشترکی نرسیده است. با این حال دیدگاه‌های مطرح در این زمینه در یک نقطه مشترکند و آن اینکه قواعد حاکم بر این پدیده جدید، عمدتاً جنبه فراملی دارند که در بررسی و تحلیل ماهیت ضمانت‌نامه، نباید از نظر دور بمانند. در نتیجه ضمانت‌نامه مستقل بانکی را نباید در چارچوب نهادها و قواعد سنتی حقوق ملی، دسته‌بندی و تحلیل کرد.^۱

۲-۱-۱: ماهیت عقدی یا ایقاعی ضمانت‌نامه بانکی

در خصوص ماهیت تعهد بانک در ضمانت‌نامه مستقل بانکی و زمان و شیوه لازم‌الاجرا شدن آن، دو مکتب فکری در سطح بین‌المللی وجود دارد.^۲ در حقوق ایران نیز همین دیدگاه‌ها در برخی از نوشته‌های نویسندگان حقوق تجارت مطرح شده است.^۳

یکی از این دیدگاه‌ها، تعهد بانک به موجب ضمانت‌نامه بانکی را ماهیتاً تعهد یکطرفه یا ایقاع می‌داند و معتقد است که الزام آور بودن تعهد مذکور صرفاً از اعلام یکطرفه بانک مبنی بر متعهد کردن خود در مقابل ذینفع، نشأت می‌گیرد. این اعلام یکطرفه به شکل ابلاغ مفاد و شروط ضمانت‌نامه به ذینفع صورت می‌گیرد. مطابق این دیدگاه، در صدور ضمانت‌نامه قبول و رضایت ذینفع شرط نیست و تعهد یکجانبه بانک، الزام آور است و با توجه به ضروری نبودن لحوق قبولی ذینفع به اعلام یکطرفه بانک، زمان لازم‌الاجرا شدن تعهد و شیوه آن، همان است که در ضمانت‌نامه معین شده و از تاریخ صدور سند ضمانت آغاز می‌شود. تئوری یکطرفه بودن تعهد بانک، در میان نوشته‌های حقوقی کشور بلژیک، دیدگاه غالب است و رویه قضایی

۱ - شهبازی‌نیا، مرتضی، ماهیت حقوقی ضمانت‌نامه بانکی بین‌المللی و مقایسه آن با نهادهای سنتی، پایگاه اطلاع رسانی حوزه، قابل مشاهده در: <http://www.hawzah.net>

۲ - Moumouni, Charles, "Le Regime Juridique et Les Clauses Essentielles du Contract de Garantie Bancaire", L premiere Demand, <http://www.Droit.umontreal.ca/pub/Themis/97/Vol. 127 No.3/Moumouni.html>, ۱۹۹۸, p. 6.

۳ - اخلاقی، بهروز، بحثی پیرامون ضمانت‌نامه بانکی، مجله کانون وکلا، شماره ۱۴۸-۱۴۹، ۱۳۶۸، ص ۱۶۲.

این کشور نیز آن را تأیید کرده است.^۱ علاوه بر این برخی نویسندگان حقوقی در هلند نیز از آن حمایت کرده‌اند.^۲

بخشی دیگر از دکترین بین‌المللی، تعهد بانک به موجب ضمانت‌نامه را تعهد ناشی از قرارداد اجماعی^۳ می‌داند که با ایجاب و قبول محقق می‌شود. مطابق این دیدگاه، صدور ضمانت‌نامه صرفاً به منزله ایجاب از ناحیه بانک است که برای الزام‌آور شدن، بایستی قبولی ذینفع نیز بدان ملحق شود.^۴

از طرفی قبولی ایجاب، برابر قواعد کلی قراردادها، می‌تواند به صورت ضمنی صورت گیرد^۵ و در ضمانت‌نامه‌ها رویه غالب این است که باتوجه به پیش‌بینی ضمانت‌نامه در قرارداد پایه بین ذینفع و ضمانت‌خواه، ذینفع انتظار صدور ایجاب از سوی بانک کارگزار ضمانت‌خواه را دارد و همین که به آن اعتراض نمی‌کند، به منزله قبول ضمنی ایجاب است. حتی اگر این استدلال هم پذیرفته نشود، مطالبه وجه ضمانت‌نامه از سوی ذینفع مطمئناً ثابت می‌کند که ایجاب بانک، مورد قبول ذینفع قرار گرفته است. رویه قضایی و دکترین آلمان، معتقد به دیدگاه قراردادی بودن ضمانت‌نامه است که طبق آن قرارداد ضمانت‌نامه با ایجاب بانک و

۱ - Velu, S., National Report (Belgium), colloque de Tours, ۱۹۹۰, pp. ۲۱۸-۲۲۸ & Simont, L., les garanties independontes, Review Banque, Brussels, ۱۹۸۳, P. ۵۸۸ & Herbots, H.J., Een Antwerpse borgbrief is geen borgtocht, Rechtskundig weekblad (RW), ۱۹۸۳-۱۹۸۴, P. ۱۱۸۵.

۲ - Boon, M.N., Het Documentaire, ۷th ed., London, Stevens & Sons, ۱۹۸۷, pp. ۴۱-۴۳.

۳ - Consensual contract

۴ - شهبازی‌نیا، مرتضی، همان.

۵ - شهیدی، مهدی، تشکیل قراردادها و تعهدات، چاپ اول: تهران، نشر حقوقدان، ۱۳۷۷، ص ۲۱۵ و Treited.G.H., The Law of Contract, ۷th ed., London, Stevens & Sons, ۱۹۸۷, p. ۱۵ & Murray, J. Edward., Murray on Contracts, ۳rd ed, Virginia, The Michie Company, ۱۹۹۰, p ۱۷۹.